

Şah İsmail Hataî

(Erdebil, 1487 - Erdebil, 1524)

Görkemli devlet adamı, kudretli şair, şiir ve sanat dostu Şah İsmail Hataî'nin sanat anlayışı Azerbaycan Edebiyatı tarihinde kendine has bir yer işgal etmektedir. Klasik anlayış dışına çıkarak divanına ilk defa koşma, geraylı ve bayatı şekillerini alan Hataî, klasik şiir tarzında da eserler vermiştir.

Hataî, 1487 yılında Erdebil şehrinde dünyaya gelmiştir. Büyük babası Şeyh Safî, tarikat şeyhi idi. Şairin babası Şeyh Haydar ise tarikat şeyhliğinden başka devlet adamı ve komutan olarak da tanınmıştır. Akkoyunlular Şeyh Haydar'ın üç oğlunu takip etmelerine rağmen yakalayamamışlardır.

1499 yılında 70 kişilik bir topluluk ile Erdebil'e doğru yola koyulan Şah İsmail'e çeşitli aşiretler de katılır. Şah İsmail, Şirvanşah Hükümdarı Ferruh Yesar'ı ve Akkoyunlu hükümdarı Elvend Mirza'yı yendikten sonra Tebriz'de tahta çıkmıştır. On dört yılda on dört ülke fethederek bütün savaşlardan galibiyetle çıkar. Ancak 1514 yılında Çaldıran Sa-

vaş'ında yenildikten sonra ömrünün sonuna kadar bir daha savaşa girmemiştir. 1524 yılında vefat eden Şah İsmail, Erdebil'de toprağa verilmiştir.

Şah İsmail Hataî, "kızılbaşlık" hareketinin siyasi ve edebi yönden kurucusu olmuştur. Onun lirik şiirlerinde "kızılbaşlık" düşünceleri daha çok görülür. Hataî; didaktik, öğüt verici ve âşıkane eserler de vermiştir. Onun "Dehname" adlı mesnevisinin epik şiir tarihimizde önemli bir yeri vardır.

Şah İsmail hakkında Azerbaycan alimlerinden S.Mümtaz, H.Araslı, M.Guluzade, E.Memmedov, O.Efendiyev ve M. Abbaslı'nın araştırmaları vardır. Şairin eserleri E.Memmedov tarafından iki cilt olarak yayımlanmıştır. Hataî'nin doğumunun 500.yılı dolayısıyla 1988 yılında "Geçme Namert Köprüsünden" adı altında bir kitap daha yayımlanmıştır. E.Seferli ve H.Yusufov tarafından hazırlanan bu kitapta şairin ilim aleminde bilinen bütün eserleri verilmiştir.

Qazeller

Qızılgül bağ ü bustânım, ne dersen?
Feda olsun sana canım ne dersen?

Qerâr ü sebr ü ârâmrm tükendi,
Kesildi külli fermanın, ne dersen?

Eridi iliğim, qaldı sümüğim,
Bu teni terk eder canım, ne dersen?

Kırmızı güller biten bağ ve bahçem, ne dersin?
Canım sana feda olsun, ne dersin?

Kararım, sabrım ve rahatım tükendi. Bütün buyruklarım kesildi, ne dersin?

İliğim eridi, kemiklerim kaldı. Bu gidişle ruhum bu vücudumu terkeder, ne dersin?

Xamû derdlilere derman bulundu,
Devasız derde dermanım, ne dersen?

Xamûnun küfr ile îmânı vardır,
Menim küfr ile îmânım, ne dersen?

Senin meqsudin odur kim,men ölüm,
Halâl olsun sana qanım, ne dersen?

Eğer yatsam min il toprağ içinde,
Dürüstdür ehd ü peymânım, ne dersen?

Xetâî çün seni can ile sevdi,
Seven ölsün mi, sultânım, ne dersen?

Bütün dertlilerin dermanı bulundu. Benim de-
vasız dertlerimin dermanı, sen ne dersin?

Herkesin imanı ve küfrü vardır. Benim imanım
ve küfrüm sensin, bu duruma sen ne dersin?

Senin amacın benim ölümümdür. Sana kanım
helâl olsun. Fakat buna sen ne dersin?

Bin yıl toprak altında yatsam bile yine sana ver-
diğim sözler geçerlidir. Buna sen ne dersin?

Hatâî seni madem ki candan sevdi. Seven ölsün
mü, ey sultanım, ne dersin?

II

Dem-be-dem yol gözlerem, ol sevgi yârim gelmedi,
Qalmışam qış möhnetinde, növbahârım gelmedi.

Xeyli müddetdir ki, men tâ ayru düşdüm yârden,
Görmek için hedden ötdü, intizârım, gelmedi.

Tâ ki, gördüm uyxuda men ol perîşan zülfünü,
Yerine andan beri sebr ü qerârım gelmedi.

İxtiyârım getdi elden, cân u dilden el yudum,
Ol benim cân u gönülden ixtiyârım gelmedi.

Xestedir miskin Xetâî bir misâl-i endelib,
Hüsna bağında cemâl-ı gül'üzârım gelmedi.

Her zaman yolunu beklerim, ancak o sevgili
yârim gelmedi. Kışın sıkıntılı mevsiminde kal-
dım, bir türlü ilkbaharım gelmedi.

Ben epey zamandır yârdan ayrı düşmüşüm.
Görmek için beklediğim süre geçti, beklediğim
sevgili gelmedi.

Ne zaman ki, onun perişan, dağınık saçlarını rü-
yada gördüm, o andan beri sabır ve kararım ye-
rine gelmedi.

Kendi karar gücüm elimden gitti.O benim kendi
isteğimle karar verme gücümü verdiğim sevgili
gelmedi.

Miskin Hataî, bir bülbül gibi hastadır. Çünkü
güzellik bahçesine gül yanaklı güzel sevgilim
gelmedi.

III

Ey Müselmanlar, esîr-i zülf-i yârem, doğrusu,
Bu siyehkarm elinde bî-qerârem doğrusu.

Derdim, ol dilber yanında e'tibârım var benim,
Yoxladım, etdim yeqin, bî-e'tibârem, doğrusu.

Bir kuru candan nolur, qurban edim cânânime,
Ol perî ruxsârden çox şermsarem, doğrusu.

Şah Xetâî seyfe çıxdı, açdı hürrin qebrini,
Bar-İllâhî, efv qıl kim, tövbekârem, doğrusu.

Ey Müslümanlar, doğrusu yârin zülfünün esi-
riyim. Bu günahkâr sevgilinin elinde doğrusu
kararsızım.

O dilberin yanında itibarım var, derdim. Araş-
tırdım ve kesin olarak inandım ki, doğrusu onun
yanında itibarım yokmuş.

Bir kuru candan ne olur, sevgilime onu kurban
ederim. Doğrusu o peri yanaklı sevgiliden çok
utanırım.

Şah Hatâî gezmeye çıktığında o huri gibi güzel
sevgilinin kabrini açtı. Ey Tanrım, affet beni,
doğrusu artık tövbekarım.

IV

Roşen yüzün ki, zülfin olubdur nigâb ona,
Nisbetdir ebr içinde meh ü âfitâb ona.

Eşqin senin ki, mexzen-i genc-i ilâhidir,
Andan durur ki, mesken olub xerâb ona.

Eşqin nedir senin cananda ey perîsifet,
Heyran durur felekde gezen mahtâb ona.

Uyğude gözlerim nece görsün camâlinı,
Eşqinde çünkü gelmedi bir zerre xâb ona.

Âşiqdurur yanağına zülfin Xetaî tek,
Andan düşer bu veçhile bu piç ü tâb ona.

Dilberâ, eşqin tenimde sevgili candır mana,
Pertöv-i mehr-i ruhun xurşîd-i tabandır mana.

Derd-i hicrinden senin hergiz şikâyet qılmazam,
Heç elac etmem teleb, neyçün ki, dermandır mana.

Âsitânım xâkini vermen cemî-i âleme,
Her ayağın torpağı mülk-i Süleymandır mana.

Tâ cemâlin müshefin gördüm, eyâ nûr-i ilah,
Zikr-i eşqin dilde dâim, vird-i Qur'andır mana.

Ey Xetaî xûblarm cövr ü vefadır âşiçe,
Firqet ü hicr-i nigârm lütf ü ehsandır mana.

Ey bende, ger cahanda penâhm ilâh ola,
Kemter qulun meqâm senin pâdşâh ola.

Âşiq odur ku, devi ederse bu sözüne,
Qanlı yaşı ile çöhre-yi zerdi güvâh ola,

Mehrâbi var ol âşiqin, amma ki, âşiçe,
Me'sûqinin eyağınm izi qiblegâh ola,

Bedxâhım ola cümle cahan, çekmezem melal,
Çün ol senem menimlen eğer nîkxâh ola.

Başdan ayağe bende Xetaî, xetaîndir, Zâhid,
haçan ki, xûbları, sevmek günâh ola?

Zülüflerin, parlak yüzüne örtü olmuştur. Bulut
içindeki ay ile güneş ona benzemektedir.

Senin aşkın ilâhî hazinenin saklandığı yerdir. Bu
yüzden yıkık ve viran yerler ona mesken olmuştur.

Ey Peri yüzlü sevgili! Bu dünyada senin aşkın nasıl
bir şeydir ki; felekde gezen, dolaşan ay bile ona
hayrandır.

Senin güzelliğini, yüzünü gözlerim rüyada (uy-
kuda) nasıl görebilsin? Senin aşkından onlara bir
zerre bile uyku gelmiyor.

Saçların yanağına Hatâî gibi aşıktır. Bu yüzden ona
bu sıkıntı ve şaşkınlık düşmektedir.

Ey dilber! Senin aşkın vücudumdaki sevgili candır.
Yüzünün güneş gibi parlaklığı, bana parlak güneş
gibidir.

Ayrılık derdinden hiç bir zaman şikayet etmem.
Bana derman olabilecek hiç bir ilacı istemem.

Eşiğinin toprağını bütün âleme değişmem. Senin
ayağının toprağı benim için Süleyman ülkesi de-
ğerindedir.

Ey ilâhi nur! Yüz güzelliğinin kitabını göreliden
beri aşkının zikri daima dilimdedir, Kur'an-ı Kerim
sûrelerini de daima okumaktayım.

Ey Hatâî! Güzellerin işkencesi, sıkıntısı âşık için
vefa sayılır. Sevgilinin ayrılık ve uzaklığı ise benim
için bağış ve ihsandır.

Ey kul! Eğer dünyada sığmağın Tanrı olursa aciz
kulun makamı padişahlar gibi olur.

Bu sözünde iddia sahibi olan âşığın kanlı yaşlı ve
sararmış çehresi ona tanık olur.

O âşığın mihrabı vardır, ama âşık için kıblegâh
sevgilisinin ayağının izi olmalıdır.

Bütün dünya kötülüğümü istese bile üzüntü duy-
mam. Yeter ki o sevgili, benim iyiliğimi istemiş
olsun.

Kul Hatâî, baştan ayağa hatalıdır. Ey zahid! Güzeli
sevmek ne zamandan beri günâh olmuştur?

VII

Munca cövr etdin mene, nâmehrıbanlıqdan ne sûd?
Öldürenen sonra ey can, mehrıbanlıqdan ne sûd?

Gelirin ile telx keçdi çünki ömrüm dünyade,
Yaşım yüzden isteyiben şâdimanlıqdan ne sûd?

Bilmezem neçün durur düşmenliğin bu növ ilen,
Lütfini göstermeyib hem bu yamanlıqdan bu sûd?

Çünkü rehinin yoxdurur men pîr-i eşqin halına,
Bu vatan bağında ey servim, cavanlıqdan ne sûd?

Ey Xetâî, dilberin çün kim cefâ eyler sene,
Bîvefâ âlemde böyle zindeganlıqdan ne sûd?

Bana bunca işkence ettin, bu merhametsizlikten ne fayda gördün? Ey Sevgili! beni Öldürdükten sonra gösterdiğin sevgi neye yarar?

Dünyada ömrüm senin kahrından acı ile geçti.
Yaşım yüzü geçtikten sonra istediğim mutluluk neye yarar?

Bu çeşit düşmanlığın nedendir, bilmem. İyilik göstermiyorsun, bu kötülükten ne fayda gördün?

Madem ki, ben aşk ihtiyarının hâline acıman yoktur. Ey servi boylum! Bu vatan bahçesinde gençlik neye yarar?

Ey Hatâî! Madem ki, sevgilin sana cefa eder. Vefasız dünyada böyle dirilik (hayat) neye yarar?

VIII

Dilberâ, mehrin ezelden sidqile canımda var,
Andan özge kimse yoxdur, hem bilür Perverdigâr.

Bu fena dârinde ehl-i zövq ilen qıl sefa,
Mülk ü mâl ü teht ü câh olmaz cahanda payidar.

Sâye-yi qedinde gerçi yer yüzü buldu şeref,
Sâyibân-i rûf etinden nöh felek dutmuş qerar.

Gelmemiştir sen tâki âlemde ey sultan,i hüsn,
Sâhib-i fezl ü kemâl ü izzet-i bâiftixar.

Nezm-i eş'ârm Xetâî, her biri dürdânedir,
SÖylegil tâ şahların gûyinde olsun gûşivar.

Ey sevgili! Senin sevgin ezelden beri temiz bir şekilde ruhumdadır. Ondan başka (gönlümde) kimse olmadığını Tanrı da bilir.

Bu yokluk ülkesinde zevk ehliyle sefa sür. Çünkü dünyada mal, mülk, taht ve itibar sonsuz değildir.

Boyunun gölgesinde yeryüzü şereflenmiştir. Dokuz felek, senin yüceliğinin gölgeğinde durmaktadır.

Ey güzellik sultanı! Bu âleme senin gibi erdem ve olgunluk sahibi, yüce ve şanlı birisi gelmemiştir.

Ey Hatâî! Şiirlerinin her biri inci taneleri gibidir. Şahların kulağına küpe olana kadar söylemeye devam et.

IX

Getme sen eşqin ki, bir genc-i nihân elden geder,
Bil ki sen getsen yanımdan tende cân elden geder.

Qâyib oldu gül yüzün çeşminden, ey rûh-i revan,
Qorxaram ki, sünbül-i enberefşân elden geder.

Candan oldum, ey periveş, möhnetinden tanrıçun,
Qıl terehhüm ki, bu cism-i nâtevân elden geder.

Ahim odundan kim oldu yer ü göy zîr ü zeber,
Ehtiyat et ki, zemîn ü âsimân elden geder.

Gitme! Gidersen bir gizli hazine olan aşkın elden gider. Bil ki, sen yanımdan gidersen vücudumdan da can gider.

Ey sevgili! Gözyaşından gül yüzün kayboldu. Kor-karım ki, anber kokusu saçan sünbül saçların elden gidecek.

Ey peri gibi güzel sevgili! Sıkıntından canımdan oldum. Bana merhamet et, yoksa bu zayıf vücudum elden gidecek.

Âhımm ateşinden yeryüzü ve gökyüzü alt üst oldu. Tedbirli ol, yoksa yeryüzü ve gökyüzü elden gidecek.

Men yaman etsem nece, sen yaxşılıq qıl, ey eziz,
Nesne qalmaz dünyade, yaxşı yaman elden geder.

Basmadın heryere kim bir dem qedem tutmaz qerar,
Mesken eyle, çün müşerrefdir mekân elden geder.

Bu Xetâî, ey senem, bir dem cemâlin görmese,
Tâqet etmez de kim ol rûh-i revân elden geder.

Dodağın qend imiş, bal anda neyler,
Ne nâzik xett imiş, xal anda neyler?

Elife nisbet ettim qedd ü daim,
Elif üste elif, dal onda neyler?

O zâhid geydiyi sûf ü sûtürlat,
Feqîrin geydiyi şal onda neyler?

Kimin kim, mâl ü mülki, genci yoxdur,
Geniç mülk olmayan mal anda neyler?

Xetâî qal evinden hâle yetti,
Bu bir hâl evidir, qal anda neyler?

Könül, şâd ol ki, canan geldi derler,
Bu mürde cismine cân geldi derler.

Şikâyet eyleme sen hicr elinden,
Senin derdine derman geldi derler.

Bu zulmet cövrini çox çekdi bülbül,
Bahar irdi, gülüstan geldi derler.

Qarmca bağladı bel xidmetine,
Esen yeller Süleyman geldi derler.

Xetâî, cân feda duştun yolunda,
Bu gün dust sana mehman geldi, derler.

Âşiq oldur ki, söz ü cân ü dil ile yâr bir,
Bir durur âşiq ezelden, sevgili dildâr bir.

Eh-i eşqin me'ni-yi zât ü sifâti bir durur,
Âdeme qıl secde zâhid, qılmağil inkâr bir.

Ey yüce sevgili! Ben ne kadar kötülük etsem de,
sen iyilik yap. Yoksa dünyada bir şey kalmaz, iyi
kötü her şey elden gider.

Her yere basmadın, ayakların bir yerde devamlı
durmaz. Bir yerde mesken tut, dur. Çünkü senin
ayağınla şereflenen mekân, yer elden gider.

Ey sevgili! Bu Hatâî bir an güzelliğini görmese
gücü tükenir ve ruhu elden gider.

Dudağın şeker imiş, bal orda neyler? Ne nazik
yanak tüylerin varmış, ben orda neyler?

Boyunu elif harfine benzettim. Boyun elif üstünde
bir elif harfi daha gibidir. Dal harfinin orda ne işi
var?

O zahidin giydiği yün dokuma ve deve tüyü el-
biselerdir. Fakirin giydiği şalın orda ne işi var?

Kimin malı, mülkü ve serveti yoksa orda daha
malın, mülkün, servetin ne gereği vardır.

Hatâî söz, lâf, dedikodu evinden hâl (:oluş, key-
fiyet; dervişlerin coşkunluğu) evine ulaştı. Burası
bir hâl evidir, dedikodunun orda bir işi yoktur.

XI

Ey gönül! Mutlu ol, çünkü sevgilinin geldiğini söy-
lüyorlar. Bu yüzden "bu ölü vücuda can geldi" di-
yorlar.

Sen ayrılık derdinden şikâyette bulunma, çünkü
"senin derdine derman geldi" diyorlar.

Bülbül, bu karanlığın sıkıntısını çok çekti. Ancak
"bahar mevsimi geldi, gül bahçesi açıldı" diyorlar.

Karınca, hizmetine bel bağladı. Esen yeller, "Sü-
leyman geldi" diyor.

Ey Hatâî! Sevgilinin yoluna canım feda olsun. "Bu
gün sevgili sana misafir geldi" diyorlar.

XII

Âşık; sözü, canı ve gönlüyle bir sevgiliyi sevendir.
Ezelden beri âşık da birdir, sevgili de birdir.

Aşk ehlinin zat ve sıfatının mânâsı birdir. Ey zahid,
Adem'e (veya insana) secde kıl, bir defa bile
inkârda bulunma.

Cümlenin hâlm bilen sensen niye bildirmeyen,
Deme her nâmehreme ger qılmasa iqrâr bir.

Olmadı bu sirre mehrem her xesîs-i kecsüxen,
Derdimin dermanı doğru, yâr bir, ettâr bir.

Pîr birdir, sirr bir, iqrâr bir, köftâr bir,
İkilik sığmaz bu yolda, sirr ile sirdâr bir.

Sen bilersen bendenin hâlm, ne bilsin bilmeyen,
Bir midir, ya yüz midir, ya min midir, bâzâr bir.

Âteş-i eşqin tutuşdurdu, vücûdim şehrini,
Baxaram ki, hûr birdir, nûr birdir, nâr bir.

Sedhezâran zülm edersen, dönmezem, döndermezem,
Yüzümü, ya sözümü, ya gözümü, qemxâr bir.

Câne minnetdir ne gelse qem yemen, şükr eylemem,
Canı verdim, başı qoydum, olmuşam bîmâr bir.

Mest-i eşq etdin meni, Mecnûni emni neylerem,
Ey susamış qanıma, nergizleri xunxâr bir.

Ömr birdir, gün bu gündür, yetse dem, sâet demez,
Bâqi olmaz can bu tende, fanidir edvar bir.

Heç günahsız bende olmaz, heç xetasız kimse yox,
Sen günâhın göre görgil, efv eden Qehhâr bir.

Bu dukan yüz min dükandır, heç dükanındır veli,
Şehr birdir, kâr birdir, asılırsan dâr bir.

Ey Xetâî, sen tevekkül Heqqe qılğil çekme qem,
On sekkiz min âleme hökm eyleyen serdâr bir.

Ol geden yârim mıdır, ya ixtiyârımdır gedir,
Bilmezem canım mıdır, ya suvlu yarımđır gedir.

Tende cânım qalmadm, anunla olmuşdur revân,
Ol benim rûh-i revanim, ya nigârımdır gedir.

Canım ayrı tende, bir dem eylemez benim,
Qem meni eyler helak, ol qemküsârımdır gedir.

Bütün varlıkların durumunu bilen sensin. Neden kendini bildirmezsin? Eğer tasdik ve kabul etmezse her yabancıya, nâmahreme söyleme.

Bu sırrı her yanlış sözlü değersiz kişi söylemezlik edemedi. Derdimin dermanı doğrudur; sevgili de, güzel koku satan da birdir.

Pir, sır, tasdik ve söz birdir. Bu yolda ikilik yoktur. Sır da, sır tutan da birdir.

Kulunun halini sen bilirsin, bilmeyen ne bilsin? Alışverişteki değeri bir mi, yüz mü, yoksa bin midir; yani değeri nedir?

Vücut Şehrimi aşkının ateşi tutuşdurdu. Bakıyorum ki; huri kızları, nûr ve ateş aynıdır.

Yüzbin zulüm etsen de dönmem. Bir gam çekme için yüzümü, sözümü veya gözümü döndürmem.

Senden ne gelse üzülmem, şükrederim; çünkü canıma minnettir. Bir defa can verip baş koymuş ve yoluna hasta olmuşum.

Ey kanıma susamış sevgili, nergise benzeyen gözleri kan alıcı sevgili? Beni aşk sarhoşu ettin; kokusuz Mecnun benim yanımda nedir ki!

Ömür bir tanedir, ecel bugün gelse saate, zamana bakmaz. Bu vücutta can daimi değildir. Devirler, zamanlar geçicidir.

Günahsız hiç bir kul, hatasız bir kimse yoktur. Sen günahının şuurunda ol yeter, çünkü onları affedecek bir Tanrı vardır.

Bu dükkân; yüzbin dükkândır, fakat Hak dükkânıdır. Bu yüzden şehir de, iş de ve aşılrısa darağacı da aynıdır, birdir.

Ey Hatâî! Sen gam çekme, Hakk'a tevekkül kıl. Çünkü on sekiz bin âleme hükmeden padişah birdir, aynıdır.

XIII O giden sevgilim mi, yoksa elimden giden karar verme gücüm müdür? Bilmiyorum canım mı, yoksa güzel sevgilim mi gidiyor?

Vücudumda can kalmadı, sevgilimle birlikte gitti. O giden benim ruhum mu, yoksa sevgilim midir?

Canım ayrı bir vücuttadır, bir an bile benimle durmaz. Gam, beni helak eder. O giden benim gam ortağımdır.

Çalmadı heç kâr ü bari bu Xetâî xestenin,
Ânın ile kâr ü bârım herçi vârımdır gedir.

Bu hasta Hatâî'nin hiç işi ve yükü kalmadı. O sevgiliyle işim, yüküm, neyim varsa hepsi gitti.

XIV

Bütperest oldu gönül, bütxâneler küncündedir,
Men bilürmen bu dil-i şeydâ neler küncündedir.

Gönül putperest oldu, puthanelerin köşesindedir.
Ben bu deli gönlün nelerin köşesinde olduğunu bilirim.

Genc-i eşq için vücûdim şehrinin qıldım herab,
Nîşe kim gencin yeri viraneler küncündedir.

Aşk hazinesi için vücut şehrinin harabe hâline getirdim. Çünkü hazinenin yeri viraneler, harabeler köşesidir.

Yûsif-i Ke'nani salmışdır zenexdan çâhine,
Zülfüne bağlı nece dîvâneler küncündedir.

Yusuf-i Ken'an'ı gerdanının kuyusuna atmıştır. Onun zülûflerine bağlı pek çok divâne âşık, o kuyunun bir köşesindedir.

Dürlü mezmim hasretinden, firqetinden, ey senem,
Behr-i çeşmum me'dedi dendâneler küncündedir.

Ey sevgili! Senin hasretinden, ayrılığın çeşitli şiirler yazdım. Gözyaşı denizimin madeni ağızdaki diş tanelerinin köşesindedir.

Zâhid aydır, ey Xetâî, rext-i destârın hanı?
Qoymuşam meyçin girov, meyxâneler küncündedir.

Zahid, "Ey Hatâî, senin sarığın hani?" der. İçki karşılığı rehin bıraktım, meyhanenin köşesindedir.

XV

Bizim ol dilrûba cânânemizdir,
Meğer ol cân değil cânâ nemizdir?

O gönül çalan, bizim sevgilimizdir. Ey can! Eğer o can değilse nedir?

Yanarmen şem-i rûyun hasretinden,
Demezsensin ol bizim pervânemizdir?

Yüzünün mumunun hasretinden yanarım. Sanki o bizim pervânemizdir, demezsin.

Feraqinden ne fikri vardır, ey dust,
Vüsâlin her gece mehmânemizdir.

Ey dost! Senin ayrılığın endişem yoktur. Çünkü sana kavuşmak (arzusu), her gece bizim misafirimizdir.

Gözün sermestdir boyun sürahi,
Sözün noql ü leb-i peymânemizdir.

Gözün sarhoştur, boyun sürahi gibidir. Sözün meze, dudağın ise kadeh gibidir.

Gülende dişlerin ağzında ey cân,
Sedef içindeki dürdânemizdir.

Ey can! Sen gülünce ağzındaki dişlerin sedef içindeki inci tanesi gibidir.

Ser-i zülfün içinde dâne hâlin,
Könül quşuna dam ü dânemizdir.

Saçlarının içindeki ben tanesi, gönül kuşuna tuzaktaki buğday tanesi gibidir.

Dedim -Kimdir Xetâî bendenizde,
Dedi: Bir âşiq-i dîvânemizdir.

"Hatâî kulunuz kimdir?" dedim. "Bir divane âşığıdır" dedi.

XVI

Yanağın ey peri, cam menzildir,
Bu bülbülün gülüstan menzildir.

Ey peri kadar güzel sevgili! Yanağın bu canım duraktır. Gül bahçesi de bülbülün durağıdır.

Ayağın basdığım yer, ey dilâram,
Bu irîr için Süleyman menzildir.

Ey gönül alan sevgili! Ayağımı bastığım yer bu karınca değerindeki Hatâî için Süleyman ülkesi de gerindedir,

Şaçının zulmetinde teşne Hızram,
Dodağm âb-ı heyvan menzildir.

Bitibdir qâmetin çeşmim üzünde,
Ne xoş serv-i xuraman menzildir.

Götürme ağ yüzünden qare zülfün,
Ki, eqreb mâh-tâban menzildir.

Murâd için gelibdir dil qapma,
Înayet qıl ki, ehzen menzildir.

Xetâî könlüne yâr ü mehr düşdü,
Îmaret qıl ki, sultan menzildir.

Şaçının karalığında susamış Hızır gibiyim. Du-
dağım hayat veren su kaynağıdır.

Gözyaşlarımın üstünde boyu yetişmiştir, bitmiştir.
Orası ne güzel bir salınarak giden servi menzildir.

Beyaz yüzünden siyah zülflerini çekme, çünkü
akrep burcu ay için menzil gibidir.

Gönül, murada ermek için kapma geldi. İyilik et,
çünkü şimdi iyilik zamanıdır.

Hatâî'nin gönlüne sevgili ve sevgi düştü. Onu imar
et, bayındır kıl; çünkü o sultanlara mahsus bir yer-
dir.

XVII

Dilberâ, bu derdime derman edersen, veqtidir,
Men feqîre lütf ile ehzen edersen, veqtidir.

Novbahar oldu, gözüm ister cemâlin görmeye,
Ezm edib gülsen sarû seyrân edersen, veqtidir.

Çox zamandır qönçetek bağrımın pürxûn eyledin,
Leblerini gül teki xendân edersen, veqtidir.

Zülmet-i hicrin ferâqm çekmişem dövranda çox,
Veslini bu könlüme mehmân edersen veqtidir.

Xeyli veqtdir kim, Xetâî zülmet-i hicr çekir,
Leblerini çeşme-yi heyvân edersen, veqtidir.

Ey dilber! Bu derdime derman olacaksan, şimdi za-
manıdır. Ben fakire iyilik ve bağışta bulunacaksan,
şimdi zamanıdır.

İlkbahar geldi, gözlerim yüz güzelliğini görmek
ister. Sen de bunun için gülbahçesi tarafına yü-
rüyüp gezmek istersen, şimdi zamanıdır.

Çok zamandır gonca gibi bağrımı kan dolu ey-
ledin. Dudaklarını gül gibi güler hâle getireceksen,
şimdi zamanıdır.

Bu dünyada ayrılığın eziyetini çok çektim. Eğer ka-
vuşma sevincini bu gönlüme misafir edeceksen,
şimdi zamanıdır.

Hatâî, epey zamandır senin ayrılığının eziyetini
çeker. Eğer dudaklarını hayat veren su hâline ge-
tireceksen, şimdi zamanıdır.

XVIII

Menim yolumda yektalar gerekdir,
Dini, îmânı yeğmâlar gerekdir.

Menimtek gövheri nadan ne bilsin,
Meni bilmeye danalar gerekdir.

Ne bilsin meni her bir başı gözli,
Könül gözünde binalar gerekdir.

Men olman deyme fikr ile müyesser,
Mene bir ince sövdâlar gerekdir.

Menim Sultan Xetâî Heyder oğlu,
Menim yolumda qovğâlar gerekdir.

Benim yolumda eşsiz, benzersiz kimseler gerektir.
Din ve iman gibi hisleri yağma etmiş, kenara atmış
kimseler gerektir.

Benim gibi cevheri, cahil olan nereden bilsin? Beni
bilmek için, âlimler gerektir.

Beni her gözü olan nereden bilsin? Beni bilmek için
gönül gözü olanlar gerektir.

Ben öyle her düşünce ile kolaylıkla bulunmam.
Bana, ince sevdalar gerektir.

Ben Haydar (Hz. Ali) oğlu Sultan Hatâî'yim.
Benim yolumda kavgalar gerektir.

XIX

Ne xâceyem, ne de mal eskiyimdir,
Ne sultânem, ne xûd qul eskiyimdir.

Erenler dünyaya murdar demişler,
Ne kerkesem, ne murdar eskiyimdir.

Men qürâb deyilem, zağı gözleyem,
Zira men bülbülem, gül eskiyimdir.

Seyr eyledim tamunun dörd guşesin,
Ne yanaram, ne xûd nar eskiyimdir.

Şah Xetâim, her şeyde bir nezer var,
Bir yüzü nurlu dîdar eskiyimdir.

Ben ağa, efendi değilim; ama malım, servetim de
eksik değildir. Ben sultan da değilim; ama kulum,
kölem de eksik değildir.

Erenler dünyaya murdar demişler. Akbaba de-
ğilim; ama murdarım, leşim de eksik değildir.

Ben alakarga değilim, karakargayı gözleyeyim.
Çünkü ben bülbülüm, ama ne var ki gülüm ek-
siktir.

Cehennemın dört köşesini seyrettim. Ancak ne ya-
narım, ne de kendi ateşim eksik olur.

Ey Şah Hatâî! Her şeyde bir bakış, nazar var.
Ancak bir nur yüzünün görüşü eksiktir.

XX

Eşq meydânında her kim cân ile baş oynadır,
Yâr önünde qemzedir, kırıkilen qaş oynadır.

Şâh-i merdânın yolunda çok kişi vardır, veli,
Aferin ol başa kim, min başe bir baş oynadır.

Şah qatmda mehrem olub, cân ü başından geçer,
Sanma ki, yârı önünde değme ferraş oynadır.

Dün benimle rû-be-rû buldur nigâr, öldü reqîb,
Gözlerinden çok işaretler qılır, qaş oynadır.

Ey Xetâî, qem yeme, çün düşmenin oldu yüküş,
Müddeî dâim iraqdan kerpüc-i daş oynadır.

Aşk meydanında can ve başını ortaya koyan her
kişi, sevgilisinin önünde gamze, kırıpik ve kaş oy-
natar.

Mertlerin şahı (Hz. Ali) yolunda çok kişi vardır,
ancak bin başa karşı bir baş oynatan kişiye aferin
olsun.

Şahın (Hz. Ali) huzurunda çok samimî olup ca-
nından ve başından geçer. Ancak sanma ki, sev-
gilisi önünde değerli bir hizmetçi oynatar.

Dün sevgili benimle yüzyüze geldi, rakip öldü.
Gözleriyle çok işaretler yapıp kaş oynatar.

Ey Hatâî! Üzülme, çünkü düşmanın harap oldu.
İddia sahibi olan, daima uzaktan taş kerpîç oy-
natar.

XXI

Ey Müselmanlar, bu gün ol yâr-i pünhân ayrılır,
Uçdu ruhim, getdi eqlim, gövdeden cân ayrılır.

Ayrılır ol yâr-i serdârım, gedir, qoymuş meni,
Sed hezârân dâd ü bîdâd, bedenden cân ayrılır.

Ey gönül, feryâd ü nâle vaxtıdır, eyle feğan,
Şimdi şehrinde senin ol şâh-i sultân ayrılır.

Zâr qıl bülbül kimi, çâk et yaxanı gül kimi,
Şol ezelden yâr-i hemdem, ehd ü peymân ayrılır.

Ey Müslümanlar! Bu gün o gizli sevgili benden ay-
rılır. Onun ayrıkısıyla ruhum uçar, aklım başımdan
gider, canım da bedenimden ayrılır.

O sevgililerin başı beni bırakıp ayrılmış gider. Yüz
binlerce imdat ve yardım isterim, bedenimden
canım ayrılır.

Ey gönül! Şimdi feryat, figan zamanıdır, ağla sızla.
Çünkü şimdi senin şehrinde o şah, sultan ayrılır.

Bülbül gibi inle, gül gibi yakarı yırt. Çünkü ezeld-
den beri dostum olan sevgilim, sözünden ve ah-
dinden ayrılır.

Gözlerim her demde mövc eyle ki, firqetdir bu gün,
Tök sedefler dürri kim, şöl gövheri kan ayrılır.

Ey Xetâî, Tanrı sorsun bu şikeste könlümü,
Zerd olubdur ârizin, andan meğer qan ayrılır?

Könlümü alan benim ol dilberi yârim durur,
Gerçi könlümnü alır, amma ki, qemxârım durur.

Nece kim, cövr-i cefâ qılsan bu men dibcesteye,
Eylemen andan şikayet kim, vefâdârım durur.

Geceler de yuxu gelmez gözüme qan ağlaram,
Göydeki kövkeb değil, şol çeşm-i bîdârım durur.

Tanrı için yola gelsen, bir qedem aheste bas,
Ayağın altında topraq cism-i bîmârım durur.

Bu Xetâî eyledi âfitâbe göyde nezer,
Yâr aydır kim, "ana bax, eks-i rüxsârım durur".

Menem bir ten ve leykin cân anundur,
Ki, her kim cân qıyar, cânân anındır.

Tebîbimdir benim, ruhum, revanim,
Zeîfem, xesteyem, derman anındır.

Eşîgünde anında men bir gedâyam,
Ne kim lütf eylese ehsân ânundur.

Seâdet burcunun dibcâhu odur,
Yer ile göy ü hem Keyvân anındır.

Lebin yanında xettin Xızre benzer,
Kenâr-i çeşme-yi heyvân anındır.

Ser-i zülf-i leb-i le'lini gördüm,
Tamam-i Türk, Hindistan anındır.

Seni sevmen deyenler kafer oldu,
Yüzünü kim sever îmân anındır.

Meğer meşşate zülfin şâne qılmış,
Bu könlün hikhet-i reyhan anındır.

Xetâ vü Misr ile Çîn ü Horasan,
Erâq ü Fars hem Kirman anındır.

Ey gözlerim! Her an dalgalan, çünkü bu gün ay-
rılık günüdür. Sedeflerdeki inciler gibi gözyaşı
dök, çünkü bu kaynağın cevheri ayrılıyor.

Ey Hatâî! Bu kırık gönlümün hâlini Tanrı sorsun?
Yanağın sararmıştır, meğer yanaklarından kan ay-
rılmış.

XXII

Benim gönlümü olan o sevgili dilberdir. Gerçi gön-
lümü alır, ama bana gam, keder veren de odur.

Benim gibi bir gönlü hastaya ne kadar eziyet ve iş-
kence etse de ondan şikâyetçi olmam, çünkü o
benim vefalı sevgilimdir.

Geceleri gözüme uyku girmez, kan ağlarım. Gök-
tekiler yıldız değil, benim uykusuz gözlerimdir.

Tanrı için yola gelsen, ayağını yavaş bas. Çünkü
ayağının altındaki toprak, benim hasta vü-
cudumdur.

Bu Hatâî gökteki güneşe baktı. Sevgili; "Ona bak,
yanağımın yansımadır" der.

XXIII

Ben bir bedenim; canım, ruhum onundur. Kim can-
nına kıyabilirse, sevgili onun olur.

O benim doktorumdur, ruhumdur, canımdır. Ben
zayıf ve hastayım, dermanım ondadır.

Ben onun eşîğinde bir dilenciyim. Ne isterse onu
bağışlasın, çünkü iyilik onundur.

Mutluluk burcunun dileği odur. Yer, gök ve satürn
gezegeni onundur.

Dudağının yanındaki tüyler Hızır'a benzer. Hayat
veren suyun kenarı da onundur.

Saçlarını ve lala benzeyen dudaklarını gördüm.
Bütün Türk ve Hindistan ülkesi onundur.

Seni sevmem diyenler kâfir oldu. Yüzünü kim sev-
diyse iman sahibi oldu.

Meğer saçların tarakçıya tarak yapmış. Bu gönlün
reyhan çiçeği gibi kokmasının sebebi ondanmış.

Hıta, Mısır, Çin, Horasan, Irak, Fars ve Kirman ül-
keleri onundur.

Başım top ede ger canan yolunda,
Çalınsin top çun çövkân anundur.

Xetâî, cân feda şol yâre qıl kim,
Cehâni cümle cism ü cân anundur.

Ne buyursan, şehâ ferman senindir,
Yolunda cân ü baş qurban senindir.

Xetâ menden, etâ senden aya, dust,
Ki, mürvet kânisân, ehsan senindir.

Susamış leblerin Xizr-i zemâne,
Suvar, ger çeşme-yi heyvan senindir.

Sevar ol dövlet atma hemişe,
Seadet topuna çövkân senindir.

Melekler müşteridir gül yüzüne,
Sür imdi ey qemer, dövran senindir.

Ezelden canımı qurban verirdim,
Qebil eyle şaha, ferman senindir.

Eşiğinde qulundur bu Xetâî,
Nezer qıl halına, heyran senindir.

Sevgilinin yolunda başını top yap. Bu top çalınsin,
çünkü çevgan onundur.

Ey Hatâî! Bu sevgiliye canını bile feda et. Çünkü
bütün âlem, beden ve ruh onundur.

XXIV

Ey şah! Ne istersen buyur, çünkü ferman senindir.
Bu canım ve başım senin yoluna kurbandır.

Ey dost! Hatalar benim, bağış ve iyilikler senindir.
Çünkü sen iyilik kaynağısın, bağış senindir.

Dudakların zamanın Hızır'ına susamıştır. Eğer
hayat veren su senin ise su ver.

O, daima mutluluk atma binmiştir. Mutluluk to-
puna vurulan çevgan değneği de senindir.

Melekler senin gül yüzüne müşteridir. Ey ay,
şimdi devran senindir, sefa sür.

Ey şah! imkân verirsen bu canımı sana ezelden
kurban verirdim. Ferman senindir.

Bu Hatâî, senin eşiğinde kulundur. Onun hâline
bir bak, şaşkın kalırsın.

XXV

Mene cövr ü cefâ qılmaq, deyil, cânânelerdendir,
Yaman yoldaşilen yâr olma ki, nâdânelerdendir.

Menimtek âşinâyî yâd qıldım, ey terehümsüz,
Felekden görmezem anı qamû bigânelerdendir.

Fedadır bil, yeqin billah yolunda cân-i şîrînim,
Cemâlin şem'ine her dem yanan pervanelerdendir.

Xeber tutmaz heqîqetden, riya-yi zahidin vehmi,
Anın fikri ecâyip qisseyi efsânelerdendir.

Xetâî, nezm-i eş'ârine yüz min aferin gelsin,
Ki, âqiller xeyâlinden deyil, dîvânelerdendir.

Bana eziyet ve işkence etmek, sevgililerden de-
ğildir. Kötü yoldaşla dost, çünkü onlar kendini bil-
mezlerdendir.

Ey merhametsiz sevgili! Benim gibi bir tanıdığı
kendine yabancı ettin. Onu felekten, kaderden
dolayı göremem. Çünkü yabancılardan, ka-
yıtsızlardandır.

Kesin olarak bil ki, bu tatlı canım senin yolunda
vallahi fedadır. O can, senin yüzünün mumu için
her an yanıp tutuşan pervanelerdendir.

Zahidin iki yüzlü şüphesi gerçeklerden haber
vermez. Onun düşüncesi, acayip efsane ve
hikâyelerdendir.

Ey Hatâî! Senin şiirlerine yüz bin aferin olsun.
Çünkü o şiirler, akıllı kişilerin hayalinden değil, di-
vanelerden çıkmıştır.

XXVI

Vücûdini bu könlüm cân demişdir,
Lebine le'l ile mercan demişdir.

Bu gönlüm, senin vücudunu can kabul etmiştir.
Dudağını lâl ile mercan taş gibi görmüştür.

Gilas ağacı dibinde mâhüm,
Çün mâh idi der mîyân-i encum.

Yüz dürlü qebâ geyib çemenler,
Ağ donunu geydi yâsemenler.

Sîrâbi gülün yüzünde âbi,
Nergiz oturur gözünde xâbi.

Her qönçede verd-i erğevâni,
Qumri geziden verir nişâni.

Tâ çalmaya dan yeri tapance,
Yüzüne niqâbin örtüdü, qönçe.

Yaşıl çemen üste jale çin-çin,
Exzer felek üste reşk-i Pervin.

Serf etdi çemende serefrâzi,
Gül cilvelenir başında nâzi.

Çıxmış budaq üste endelîbi,
Minberde oxur çemen xetâbi.

Cûar axadır çemende her su,
Nergiz gülünün gözünde uyxu.

Lâle oturur başında tacı,
Heç servere yoxdur ehtiyâcı.

Sünbül daramış saçın beşane,
Enber qoxusun qılır feşane.

Cular axadur kenari bağdan,
Su içmeye ahu geldi dağdan.

Lâle geceler yaxub çırağı,
Âşiq ciğerine çekdi dağı.

Naz ile bezendi bağ-ı servi,
Saçıb başına dûm-i tezervi,

Güller vereqine doldu şebnem,
Çün birke-yi hövz-i ab-i zemzem.

Al ile yaşıl geyindi bağlar,
Ağ leçeyi serpe saldı dağlar.

Sûsen qılıc aldı, bid xencer,
Eyş etmeyenin gözüne sancer.

Sayrar ağaç üste yüz sığırçın,
Âheng tutar ane gögerçin.

Kiraz ağacının dibindeki sevgilim sanki yıldızların
ortasındaki ay gibiydi.

Çimenler yüz türlü elbise giymiş. Yaseminler ise
beyaz elbiselerini giymişler.

Taze gülün yüzünde su, çiy vardır. Nergiz ise uy-
kulu gözlerle oturmaktadır.

Her goncada erguvan renkli gül vardır. Kumru,
gezi yerleriyle ilgili işaretler vermektedir.

Tan yeri atmaya başlayınca gonca yüzüne ör-
tüsünü örttü.

Yeşil çimen üstünde kıvrım kıvrım çiy var. Ye-
şillikler, gökyüzünde Ülker yıldızını kısıktırarak
güzelliktir.

Gül; çimende başını kaldırarak döndürdü, başında
nazıyla cilvelenip durdu.

Bülbül, budak üstüne çıkmış. Çimenliğin hatibi
gibi minberde nağme okur.

Nehirler, çimende her türlü suyu akıtır. Nergiz gü-
lünün gözünde uyku vardır.

Lâle, başında tacıyla oturmaktadır ve hiçbir baş-
kana ihtiyacı yoktur.

Sünbül, tarakla saçını taramış. Anber, kokusunu et
rafa saçır.

Nehirler, bahçenin kenarından akmaktadır. Cey-
lan, dağdan su içmeye geldi.

Lâle, geceleri mumunu, çirasını yaktı. Âşık da ci-
ğerin dağladı.

Servi bahçesi, sülün kuyruklarını başlarına alıp
nazlı bir hâl aldı.

Güllerin yaprağına Zemzem suyu biriken havuz
gibi çiy taneleri doldu.

Bahçeler kırmızı ve yeşil elbiseler giydiler.
Dağlar, beyaz başörtüsünü çıkardı.

Sûsen çiçeği eline kılıç aldı, söğüt ise hançer aldı
ki, eğlenmeyenlerin gözüne saplayacaklardı.

Ağaçların üstünde yüzlerce sığırçık parlar. Gü-
vencin de onlara uygun olarak öter.

Esmekte nesîm-i enberefşan,
Yaprağını qılar budaqda lerzan.

Ötgün quşu köçdü, qıldı pervaz,
Durna vü üqab ü, qurqura, qaz.

Murçin ü çüre vü nerge, sona,
Yaydı qanadın ki, göle qona.

Keklik güler idi dağda qah-qah,
Bayquşlar oxurdu: "Li meallah".

Serv öz ayağıne saye salmış,
Zill-i saçını humâye salmış.

Novruz gülünün açıq dehâni,
Mürğ anda hezar oxur zebani.

Daylar tüledi, buraxdı yalı,
Kişner çalağan qulun misâli.

Quzladı qoyun, töküldü döller,
Yaylaq hevesin qıldı eller.

Düşmen qanı tek kızardı her su,
Ötgün saruye yeridi âhû.

Biri-birini qovur keyikler,
Bala dölümün qılır peyikler.

Durmuş çemen üzre serv ayağe,
Qılmağa tamâşî sol ü sağa.

Gül düxterinin erûsi yetmiş,
Gülgün duvağın başına örtmüş.

Âhû quzi doyurub uyutdı,
Oğurlanıb özü otağe getdi.

Sehrâye buraxdı nafe ahu,
Xâki-siyeh oldu müşki-xoşbu.

Durna uçub, ün çekib havâde,
Geder ünü kırk ağaç ziyâde.

Bağrıqaranm qarardı bağı,
Şahbaz ana varanda doğru.

Quşlar yuvadan uçurdu bala,
Âhû yene süd verir qezâla.

Çıxdı güneşe yer ejdahâsı,
Buynuzunu saldı dağ buğâsı.

Anber kokusu saçan rüzgâr; ağaçların dalların, bu-
dakların yapraklarını titreterek esmektedir.

Turna, kartal, "gurgura" kaz, "murcin", kızılkuş,
"nerge" gibi kuvetli kuşlar uçup göçtü.

Suna kanatlarını göle konmak için yaydı.

Keklik, dağda "kah kah" gülerdi. Baykuşlar "Li
meallah" diyerek öterdi.

Servi, kendi ayağına gölge yapmış. Saçının göl-
gesini hüma kuşuna vermiş.

Nevruz gülünün ağzı açıktır. Kuşlar, orada binbir
dille nağmeler okur.

Taylar tüylendi, yeveleri ortaya çıktı. Çaylak yav-
rusu gibi kişnediler.

Döller döküldü, koyunlar kuzuladı. Konar göçerler
yaylaya çıkma hevesine düştü.

Her su, düşman kanı gibi kızardı. Ceylan, geçitten
tarafa doğru yürüdü.

Geyikler birbirlerini kovalar "Peyikler"ler, yavru
yapmak için çiftleşirler.

Servi ağacı, çimende ayağa kalkmış, sağı solu sey-
retmektedir.

Gülün kızkardeşinin kumaşını yetmiş, gül renkli du-
vağını başına örtmüş.

Ceylan, yavrusunu doyurub uyuttu. Kendisi de
avlanıp bir otağa gitti.

Çöle misk çıkarılan kısmını bıraktı. Hoş kokulu
misk, kara toprak oldu.

Turna havada sesler çıkararak uçtu. Sesi kırk ağaç
öteye kadar gider.

Doğan, ona doğru gidince "bağrı kara" kuşunun
bağrı karardı.

Kuşlar yavrularını yuvadan uçurdu. Ceylan, yine
yavrusuna süt verdi.

Yer ejderhası güneşe çıktı. Dağ boğası, boy-
nuzlarını çıkardı.

Her bir çiçek üste qondu zenbur,
Dövşürmeye çıxdı dânesin mur.

Her şey güneşe qurutdu yaşın,
Qövs-i qüzeh açdı ter qumaşın.

Yaprağı ağaçlar üste lerzan,
Kimisi çü tir, kimisi peykan.

Şeh tûti oxur şeker kelâmın,
Qend ile pür etdi dâmm,

Döndü vetenine cümle quşlar,
Geldi yuvasına qaranquşlar.

Arı, çeşit çeşit çiçekler üzerine kondu. Karınca, yiyecek tanelerini toplamaya çıktı.

Her şey; ıslak, yaş taraflarını güneşte kuruttu. Gökkuşağı, yeni kumaşlarını ortaya çıkardı.

Yapraklar, ağaçların üstünde titrer. Kimisi ok, kimisi de okun ucundaki sivri demirdir.

Papağan, şeker gibi sözlerini okur. Yuvasını şekerle doldurdu.

Bütün kuşlar vatanına döndü. Kırlangıçlar, yuvasına geldi.

AŞİQİN EHVALI

Âlem qamusu bu dende xoşhal,
Men hem öz işimde fâriğül-bal.

Geh yürür idim çün âhu dağde,
Geh axar idim çü cû bağde.

Geh kortlum ile çemende xürrem,
Geh hemdem ile geçende biğem.

Me'şûq ile eşqi tanımazdım,
Heç kime gönül verim demezdim.

Derlerdi bu eşq qissesini,
Dil zerre yemezdi qüssesini.

Öz peşeme, öz işime qâne,
Heç kimse yox idi ola qâne.

Kim dese ki, mene aşiq oldum,
Rüsvâ-yi dil-i xelâyiğ oldum.

-Ebleh, -deyiben gülerdim ana,

"Ki ey ebleh ü gecheyâl ü biegl,
Bu söz mü durur eyledin negl?"

Ol oda salar mı canı kimse,
Qeyre verer mi inamı kimse?"

Çün düşmüş idi dil bu qâle,
Yüz tene qüirdim ehli-hâle.

Yanmayan oda ne bilir odi,
Başdan çıkarır düşendi dudi.

Bu durumdan bütün dünya hoşnuttur. Ben de kendi işimde rahatım.

Bazen ceylan gibi dağda yürürdüm. Bazen ırmak gibi bağda akardım.

Bazen gönlümlle çimende mutluyum. Bazen de dostum ile üzüntüsüzce gezerdim.

Sevgili ve sevgiyi tanımazdım. "Hiç kimseye gönül veririm" demezdim.

Bu aşk hikâyesini anlatırlardı da zerre kadar üzülmezdim.

Kendi işimde, gücümde olduğuma hiç kimse inanmazdı.

Kim "Ben âşık oldum, hizmetçilerin diline düştüm" derse;

"Aptal" diyerek ona gülerdim.

"Ey aptal, çarpık fikirli, akılsız! Bu söylediğin söz müdür?"

İnsan canını ateşe atar mı? Başkasına inanır mı?" derdim.

Bu sözlerim dile düşmüştü. Bu hâldekilere yüz defa hayret ederdim.

Ateşle yanmayan ateşi ne bilir? Dumanı çıkınca akli başında gider.

Mecnun öğüne düşende Leylî,
Gözden axıdırdı qanlı seyli.

Ferhade deyende eşqi Şîrin,
Eylerdi feğân-i zehri akin.

Elqisse, bu sözü bilmez idim,
Üşşâqi gözüme almaz idim.
Bir gün çemen içre seyr ederdim,
Pervane misâli teyr ederdim.

Bir sâye-yi servi nâze yetdim,
Bir lehze orada xâbe getdim.

Ruhaniye rih qıldı seyran,
Gel gör ki, mene ne qıldı dövrân,

Göründü gözüme bir perîrû,
Xošlehcev ü hoşcamâl ü xoşrû.

Çün seyr ile geldi mene yetdi,
Cân ü gönül aldı, böyle getdi.

Hüsn-i sifetin ne qılım ânın,
Nuri feleyin, gözü cahânın.

Xoş qâmeti reşk-i serv-i re'nâ,
Haşa ki, yüzünde dûd-i hemrâ,

Qaşları kaman, kipriyi ox,
Âlem gözü qatda, nergizi şux.

Ne şekl-i peri, melek, ne insan,
Rövşen yanağında nûr-i rehman.

Oldum bimisl-i dîvâne, bîdar,
Ne mest ü ne âqilem, hûşyar.

Bilmem özümü ki, qandayam men,
Yâ mürde mi, ya zindeyem men?

Bağrım yaralı misal-i lale,
Qemden üreyim dolu piyale.

Sona kimi göz yaşında qerqab,
Seyyare kimi dü çeşmi bîxab.

El lâle teki piyâle nûşan,
Sûsen kimi men zi lebxâmûşan.

Göylerde sedâ-yi ebr ünümtek,
Alem gözüme qara günüm tek.

Mecnun, Leylâ aklıma düşünce gözlerinden kanlı
yaş akıtırđı.

Şîrin'in aşkı Ferhad'a düşünce zehirli feryatları
yükseleirdi.

Kısacası bu sözü bilmez ve âşıkları hiç dikkate al-
mazdım.
Bir gün, çimenlikte gezer ve pervane gibi döne
döne uçardım.

Bir servinin gölgesine geldim. Bir an orada uyuya
kalmışım.

Ruhaniler, yer gibi gezindiler. Gel gör ki, devran
bana neler yaptı?

Gözüme peri yüzlü biri göründü. Güzel sözlü,
güzel yüzlü ve güzel şekilli idi.

Gezerek bana yetiştı gönlümü ve ruhumu alıp
gitti-

Güzelliğinin özelliklerini nasıl anlatayım. Işığı fe-
leğın, gökyüzünün; dünyanın gözü gibidir.

Güzel boylu serviyi kıskandıracak güzelliğindedir.
Yüzünden kızıl duman uzak olsun.

Kaşları keman, kirpikleri ok gibidir. Mânâ gözleri
keskin nergis gibi olan gözleri şuttur.

Ne peri şeklinde, ne melek, ne de insandır. Parlak
yanağında ilâhî bir ışık vardır.

Aynen deli divane gibi oldum. Ne sarhoşum, ne de
aklı başındayım.

Ben kendimi, nerede olduğumu bilmez hâldeyim.
Ölü mü, diri mi olduğumu da bilmiyorum.

Göğsüm lâle gibi yaralıdır. Yüreğim üzüntüden
kadeh kadeh içkiyle doludur.

Suna gibi gözyaşlarımda boğuldum. Gezegen gibi
iki gözüm uykusuzdur.

Elim lâle gibi kadeh tutar. Ben süsen gibi susmuş
dudaklara sahibim.

Sesim, gökteki bulutların sesi gibidir. Her gü-
nümde dünya gözüme kara görünür.

Bağlarda nesim enberefşan,
Sünbül teki men könül perişan.

Ger dağda, eğer çemende idim,
Heç bilmez idim qande idim.

İşim gece gündüz ah ü zari,
Tutmazdı deli könül qerari.

Ne fikr-i yemek, ne xâbi der çeşm,

Ne âb gözümde, belke xunbar.
Qan doldu yaşımla kuh ü gülzar,

Bülbül ü feğânım eyledi lal.
Boynuma selâsil oldu eğlal,

Uzun geceler seher görünmez.
Zülmetde mene qemer görünmez.

Bu yola, ilahi, yox mu pâyân?
Bu derde, ilahi, yox mu derman?

Bîçâre vü zar ü nâtevânem,
Men taqet-i qem ne mitevanem.

Yar zülfü teki günüm qaraldı,
Yar ağzı kimi yerim daraldı.

Qanlar uduram yüzünden ayru,
Bimar tenem, gözünden ayru.

Bilmem necedir kemine hâlim,
Artar dün ü gün qem ü melalim.

Sebrim sebebini pîşa qıldım,
Ki, men bu xeyâli nîşe qıldım.

Qıldım könüle hezâr nifrin,
Kim şâd iken etdi bizi gemgin.

Bahçelerde anber kokan rüzgâr eser. Gönüm sün-
bül gibi perişandır.

Dağda veya çimende olsam da nerede olduğumu
hiç bilmezdim.

İşim, gece gündüz âh çekmek, ağlayıp sızlamaktı.
Deli gönüm bir kararda durmazdı.

Ne yemek düşüncesi, ne de gözlerimde uyku
vardı.

Gözümde yaş değil, kan akardı. Gözyaşlarımla
dağlar ve gülbahçeleri kanla doldu.

Feryatlarım sonucunda bülbül sustu, dilsiz hâle
geldi. Prangalar boynuma zincir oldu.

Uzun geceler boyunca sabah olmaz. Karanlıkta
bana ay görünmez.

Ey Tanrım! Bu yolun sonu yok mu? Bu derde der-
man yok mu?

Çaresiz, ağlayan ve halsiz vaziyetteyim. Üzüntü,
dert gücüyle ben güçsüzüm, hastayım.

Gündüzlerim sevgilinin saçları gibi karardı. Yerim,
sevgilinin ağzı gibi daraldı.

Senin yüzünden ayrı iken kan içerim. Gözlerinden
ayrı iken ise vücudum hastadır.

Benim bu aciz, zavallı hâlim nasıldır, hiç bil-
miyorum. Üzüntüm ve derdim gece gündüz art-
maktadır.

Sabrımın sebebini sanat, meslek hâline getirdim.
Çünkü ben bu düşüncüyü, hayali kaval yaptım.

Gönlüme binlerce beddua ettim. Çünkü mutlu
iken beni mutsuz, hüzünlü etti.

Hece Vezni ile Şiirler

Erenlerin erkânına, yoluna,
Tâ ezelden talib oldum, erenler.
Cân ile gönülden durdum,düşündüm,
Bu gün mürşüdümü buldum, erenler.

Cân ile gönülden gezdim aradım,
Heqq'in didârmı görmek muradım,
Didar ile mehebbetdir telebim,
Ya bu gün, ya yarın öldüm erenler.

Keçmişem serimdem, qorxmam ölümnden,
Münkir bilmez övliyanın halinden,
Yezid oğlu bir xarici elinden
Çox demdir didardan qaldım, erenler.

Sen Heqq'i yabanda arama, saqm,
Uyduysan qelbine, Heq sana yaxın,
Âdeme xor baxma, kendini saqın,
Cümlesin ademde buldum, erenler.

Şah Xetâyîyem, erz edeyim hâlimi,
Xerc edeyim elde olan vârimi,
Süre süre şaha gedem yüzimi,
Mürvet qebûl eyle, geldim, erenler.

Gövherin keçmeyen yerde,
Satma qardaş, kerem eyle.
Le'l daşını çay daşma
Çatma qardaş, kerem eyle.

Gördün bir yerde âşinâ,
Her ne dersən öz başına,
Yol daşını, yol quşuna
Atma qardaş, kerem eyle.

Gördünse bir yerde reqib,
Neylersen yüzüne baxıb,
Münkiri qatara çekib
Gatma qardaş, kerem eyle.

Xetayim çağırır, ere,
Dünyâ bele gelmiş zira
Arif oxun ebes yere,
Atma, qardaş, kerem eyle.

Sözünü bir söyleyenin
Sözünü eder sağ bir söz.
Pir nefesin dinleyenin
Yüzünü eder ağ bir söz.

Bir söz vardır xalq içinde
Dexi söz var xülq içinde,
Olmaya ki, delq içinde,
Deyesen çarqadağ bir söz.

I

Ey erenler, ben erenlerin yoluna ta ezelden istekli oldum. Can ile gönülden durup düşündüm ve bugün mürşidimi buldum.

Can ile gönülden gezdim ye aradım. Amacım Hakk'm yüzünü görmektir. İsteğim Hakk'ın yüzüyle muhabbetir. Ey erenler, çünkü ben ya bugün, ya da yarın öleceğim.

Ben başımdan vazgeçmişim, ölümnden korkmam. İnkarcı kişi, evliyanın halinden anlamaz. Hz. Ali'ye karşı ayaklanan Yezid oğlu bir haricinin yüzünden çok zamandır Hakk'm yüzünden uzak kaldım.

Sen Hakk'ı sakın ola ki dışarıda arama. Kalbine uyarsan Hak sana yakındır. İnsanoğluna hor bakmaktan kendini sakın. Çünkü ben her şeyi insanoğlunda buldum.

Şah Hatâf'yim, hâlimi sizlere anlatayım. Bütün servetimi Hak yolunda harcayayım. Yüzüm süre süre Şah'a gideyim. Ey erenler, size geldim, cömertlikle beni kabul edin. (Şah, burada Hz.Ali anlamındadır.)

II

Kıymeti bilinmeyen yerde inci satma, cömertlik yap kardeş. Kırmızı renkli lâl taşını, adi dere taşına karıştırma, soyluluk et.

Ey kardeşim, bir yerde bir tanıdık görünce onu bırakma. Ne söylersen kendine söylersin. Yolda bulduğun taşı o yolun üzerindeki kuşa atma, soyluluk et.

Ey kardeşim, bir yerde bir düşman görürsen onun yüzüne bakıp ne yapacaksın? İnkarcıyı da grubuna katıp gitme, soyluluk et.

Hatâf, yiğitlere seslenir. Çünkü dünya böyle ya ratılmış, irfan sahipleri, okunuzu boş yere atmayın, cömertlik edin.

III

Sözünü bir kere söyleyenin bir sözü, onun doğru olmasını sağlar. Dervişin sözünü dinleyen kişinin bir sözü, onun yüzünü ilerde kara çıkarmaz

Halk içinde bir çeşit söz vardır. Bir de karakter, yaratılış içinde bir söz vardır. Ancak sakın ola ki, hırka içinde bir yalan söz söyleme. (Burada "hırka" dan kasıt, dervişlerin giyeceğidir ve dervişlerin yalan söylememeleri gerektiği belirtilmektedir).

Söz vardır kesdirer başı,
Söz vardır keser savaşı,
Söz vardır ağulu aşu,
Bal ilen eder yağ bir söz.

Sözünü yaxşı birşirgil,
Yaxşı us ile düşürğü
Yaramazını şaşirgil,
Canına olur dağ bir söz.

İsterem göreyim yârı,
Bu remzi anlağil bârı,
Hezâran ehl-i iqrârı
Eler qara toprağ bir söz

Şah Xetâyî ayatından,
Sözün söyle öz zatından
Olmaya kim pîr qatmdan
Seni ede iraq bir söz.

Xetâyîyem, xettaram,
Heq sirrîne settaram,
Hekimlerin dermanı,
Tebiblere ettaram.

*

Xetâyîyem, bir halam,
Elif üstünde dalam.
Sufiyem teriqetde,
Heqiqetde abdalım.

*

Xetâyîyem, ver cevablen,
Qırmızı gül gülâblen,
Senden can esirgemem,
Zira kim, bir hesablen.

*

Xetâî Mehdî oldu.
İmamlar cehdi oldu,
Getir, getdi qem-qüsse,
Şadilirq vaxtı oldu.

*

Xetâî işin düşer,
Gelib gedişin düşer,
Dişleme çiy lœqmeni,
Yerine dişin düşer.

Bazı sözler insanların idamına sebep olur. Bazı sözler savaşları sona erdirir. Bazı sözler ise zehirli yemeği bal ile yağ haline getirir.

Sözünü iyice tart, iyi akıl ile söyle. Yaramaz sözleri söyleme. Çünkü bir söz bir insanın canına yara açar.

Ben yârî görmek isterim. Sen bu işareti bari anla. Çünkü bir söz, binlerce söz ehlini kara toprak eder.

Şah Hatâî'nin işaretinden anla ve kendi sözünü kendin söyle. Çünkü bir söz insanı dervişlerin huzurundan uzaklaştırır.

Dörtlükler

Hatâî'yim, hatırlatıcıyım. Hakk'ın sırlarını örerim. Doktorların dermanı ve ilaç yapıcısı benim.

Hatâî'yim, bir hâl olmuşum. Elif harfinin üstündeki dal harfine dönmüşüm. Tarikatta sofu isem de gerçekte bir abdalım.

Hatâî'yim, bana bir cevap ver. Kırmızı gül, gülsuyuyla anılır. Senden canımı esirgemem, ancak bunun da bir hesabı olmalı.

Hatâî, Mehdi* oldu. On iki imamın yolunda çalışan bir kişi oldu. Şimdi gam ve üzüntüsü gitti. Mutluluk vakti geldi.
(*Mehdi: Doğru yolu tutmuş olan veya şilik inançına göre on ikinci imam olup kıyamette geleceğine inanılan zattır. Burada her iki anlamda da kullanılmıştır).

Ey Hatâî, kimseyi hor görme, işin düşer ve gelip gidersin. Çiğ lokmayı çiğneme, çünkü dişin kırılabilir.